ПРО ДИТИНСТВО, ГРОШІ Й ЖАГУ ДО ЗНАНЬ

1. Тараса Шевченко назвали Тарасом через близькість до іменин. 25 лютого, коли він народився, за юліанським календарем було свято Святого Тарасія.

2. Він виріс в селі Керелівка, а не Кирилівка, як пишуть у всіх підручниках. Назва села походить від сільськогосподарського інструменту “керели”, схожого на граблі.

3. Може скластися враження, що всі селяни були нещасними й і що сім’я Тараса була злиденною. Це не так. Тарас народився в кріпацькій, але не дуже бідній сім’ї, і належав Василю Енгельгардту з народження. До слова, Василь був племінником Григорія Потьомкіна. От в Одесі є Потьомкінські сходи. Зі свого боку, Потьомкін був фаворитом і коханцем імператриці Катерини II.

4. Мама Тараса була вільною селянкою, яка одружилася з кріпаком. Один із дідів за матір’ю, Яким Бойко, мав кузню й пасіку. А батько чумакував. Переповідаючи Богдана Тихолоза (кандидата філологічних наук, – ред.), батько був далекобійником на теперішній манір, мав копійку. Також батько стельмахував. За Тихолозом – мав своє СТО. Гроші в сім’ї були. Можливо, у них навіть була слуга на господарстві, але це здогадки.

5. Дід Іван, який був ймовірним свідком Коліївщини, і батько Григорій були грамотними й “щонеділі читали Мінею”. У Тараса були 5 рідних братів і сестер, шоста дитина померла. Так-от, з усіх навчився читати й писати тільки він. Батько вирішив інвестувати в нього, бо бачив, що Тарас дуже вирізняється з-поміж інших.

6. Батько Тараса бачив, що Тарас не придатний для хатнього й сільського господарства. У його усному заповіті були такі слова: “Синові моєму Тарасу з мого хазяйства нічого не потрібно. З нього буде або щось дуже добре, або велике ледащо”. Саме тому Тарас був єдиним, кого у 8 років віддали до дяківської школи. Якби в сім’ї були тотальні злидні, то коштів на дяківську школу точно не було б.

7. Одного разу Тарас потрапив на навчання до дяка, який зловживав алкоголем, відшмагав п’яного дяка, який спав, і втік від нього.

8. У дяківській школі був такий старший учень, щось схоже на старосту, якого називали “консул”. Він мав допомагати педагогам бити різками інших дітей за непослух. Тарас посідав таку позицію.

9. Історія життя Шевченка – це історія успіху кріпака. Він – “селф-мейд-мен” або людина, яка зробила себе сама. Як-от, є феномен “бразильських хлопчиків”: коли єдиний спосіб для хлопців із бразильских нетрів вибитися з бідності – стати футболістами.

А для Шевченка єдиний спосіб вибитися в краще життя – стати художником-богомазом. Це – той, хто малює ікони. У 12–15 років він був готовий ходити селами 15–20 км, шукаючи собі наставника. Це – історія про шалену жагу до знань.

0. Перші гроші Тарас заробив, допомагаючи відспівувати небіжчиків. Він був помічником священника.

0. Після смерті батька й матері все справді було сумно, але він не страждав усе життя, як про це пишуть. Коли Тараса викупили з кріпацтва, він виконував портрети на замовлення. Повернувшись в

Україну, він малював дуже багатих і заможних людей за солідні гонорари.

0. У Тараса не трималися гроші. Він добре заробляв, але міг швидко витратити їх. Починаючи від недешевих подарунків родичам, закінчуючи тим, щоби витратити їх, гуляючи й випиваючи з товаришами.

ПРО ВИПАДКОВОСТІ, ЛЮБОВ І ФАРТ

0. Нам розповідають, що Тараса відправили на панщину. Тоді в Павла Енгельгардта, сина Василя, який уже помер, була потреба в хлопчику-козачку. У нас це сприймають як приниження, мовляв, “Тарас – покойовий слуга”. Але на фоні всіх його однолітків – це абсолютно інший соціальний статус. Ти не працюєш у полі, а перебуваєш у панських покоях, бачиш елементи аристократичної поведінки. З-поміж інших хлопців Тарас умів читати й писати.

0. Усі знають вірш “Мені 13 минало”, там ідеться про Оксану Коваленко. Якби Тараса не забрали із села, велика ймовірність, що він був би селянином і одружився би з Оксаною.

Опинившись у Вільно (тепер Вільнюс, – ред.), коли йому було 16, він познайомився з полькою Ядвігою Гусиковською. Він був щиро закоханий і навіть опанував польську мову, щоби бути ближчим до коханої і краще розумітися. Однак тоді станове суспільство мало жорсткі рамки. Полька була вільною людиною, і вони не могли бути разом.

0. Ви знаєте шкільну історію про те, що геніальний художник Карл Брюллов намалював портрет поета Василя Жуковського. Його

розіграли в лотерею серед імператорської сім'ї. І насправді тоді зібрали трохи більше половини суми, яку треба було віддати.

За викуп віддали 2,5 тисячі рублів. Нині це – понад 40 тисяч доларів. Це – дуже великі гроші на ті часи, співмірні з річним доходом маленького маєтку чи села. Але це не була найбільша сума, за яку викупали художників чи інших талановитих людей.

0. Шевченку часто допомагали інші люди. Коли він опинився в Петербурзі, низка знайомств допомогла йому стати вільною людиною, його викупили з кріпатства. І навколо цього є багато міфів. Йдеться про придворну еліту Петербурга, де було багато вихідців з українських земель. Вони допомагали всім "направо й наліво". Бачачи талант, вони викупляли людей, вважаючи, що це "плюс до карми". Так і допомогли Тарасу.

0. Шевченко навчався в Академії мистецтв у Петербурзі. В Академії величезну увагу приділяли античним і біблійним сюжетам. Його початкові роботи – це "Смерть Сократа", "Смерть Лукреції". Крім Академії, Тарас постійно самонавчався. Тоді не було Вікіпедії, а, наприклад, треба було відвідувати Ермітаж, розмовляти з іншими художниками.

0. До кінця життя Шевченко самонавчався в гравюрі й робив величезні нововведення. Він приїхав із заслання і сказав, що не хоче займатися олійними портретами, почав вчитися у гравера Федора Йордана. Тоді його називали російським Рембрандтом за манеру передавання світлотіні.

"ВСЕЛИВСЯ СВІТСЬКИЙ БІС"

0. Коли Тараса викупили, йому було 24 роки. Сошенко, завдяки якому Шевченка викупили, писав, що в нього вселився “світський біс”. Тарас став так званим тусовщиком. Якби були клуби, він би в них ходив. А так він відвідував різноманітні зібрання, грав у карти. Це – людина, яка жила в інших реаліях, і нарешті відчула ковток свободи.

0. Тарас знімав квартиру разом із Сошенком. Поруч у кімнаті жила Марія Європеус. Сошенко й Тарас закохалися в неї. Ця історія про те, що Тарас – не лузер. Марія вибрала його. А взаємини із Сошенком погіршилися. Стосунки між Марією й Тарасом не були довгими. Але й у Сошенка лишилася психологічна травма, пов’язана зі втратою коханої, з якою він хотів одружитися.

0. Далі в Тараса не складалося з особистим життям. Під час приїздів в Україну в нього була закохана княжна Варвара Рєпніна. Пам’ятаємо, що в тогочасному суспільстві було важливо, хто твої батьки і звідки ти. А княжна була онукою Кирила Розумовського, її батько був малоросійським генерал-губернатором, віцекоролем Саксонії.

Водночас, її мама допомогла Тарасові влаштуватися на роботу в Київський університет. Там був конкурс на посаду вчителя малювання, але, за протекції мами Варвари, Тарас його виграв. Тарас називав Варвару рідною сестрою, і вона, як могла, допомагала звільнити Тараса з солдатської служби, просила за нього. У княжни Варвари Тарас був другим коханням у житті. Зрештою, вона була сама до кінця життя.

0. Тарас відвідував борделі. Тоді проституція була легалізованою, а він був неодруженим.

0. Є міф, що Тарас був алкоголіком. Треба розуміти, що будь-яка богема пов'язана зі вживанням різних речовин. Тарас свого часу належав до товариства "Мочиморди" – хлопців, які "мочили морди в алкоголі". Там, наприклад, був також Віктор Забіла, поет-романтик, якого вивчають у 9 класі. У підсумку, той пропив свій талант.

Ми знаємо поему "Кавказ". Так-от, вона присвячена другу Тараса Якову де Бальмену. Він був членом товариства "Мочиморди" й помер на Кавказі. Шевченко, рефлексуючи смерть свого близького друга, пише другий за поширеністю текст.

0. Коли Тараса відправили в заслання на край імперії, він випивав. Це типова норма для солдат того часу, інакше – не витримати. У нього є багато спогадів і записів про зловживання алкоголем. Але ми не знаємо, у якій мірі.

0. Тарас повернувся із заслання в статусі Олега Сенцова. Це – ореол мученика, якого всі хотіли побачити в Москві й Петербурзі. У тогочасному розумінні – це накрити стіл. Тарасу це набридало.

0. Цироз печінки, ймовірно, у Тараса з'явився після цинги й умов заслання, а не від алкоголю. До того ж наприкінці життя Тарас займався гравюрою. Вона пов'язана з ювелірною роботою. У хронічних алкоголіків трясуться руки, а в Тараса все було гаразд, він не дійшов до цієї межі.

НЕОДНОЗНАЧНИЙ ТАРАС

0. Живучи довго в Петербурзі, він про нього не відгукується, а пише, що любить Київ. Але там він прожив 17 років. Того часу в Петербурзі було багато українців.

0. Найбільший міф – що Тарас писав для селян. По-перше, селяни не вміли читати, і тільки десь наприкінці 19 століття їм почали розказувати, хто такий Тарас Шевченко. Освічені люди тоді – переважно дворяни. Його публіка – вихідці з України, які про неї пам'ятали. З 30-х років у Петербурзі була мода на все малоросійське – українське. Це була найближча екзотика.

0. Перший "Кобзар", який вийшов у 1840 році накладом 1000 примірників, розкупили за 2 тижні. Це було вау!

0. Тарас навчався в Академії мистецтв, мав три срібні медалі другого ступеня, але мріяв про золоту медаль першого ступеня. Тоді б за державний кошт можна було поїхати в Італію. А нам здається, що зранку до вечора Тарас мріяв про Україну.

0. Десь із 26 років він був суперзіркою серед вихідців з України. Навколо нього було багато масонів, але він масоном не міг бути, бо народжений у рабстві. Вони дуже вплинули на формування його світогляду. Він гостював у їхніх маєтках в Україні. Текст, який найбільше вплинув на Шевченка, – "Історія русів". Це – літературно-політичний твір на історичну тематику, а всі вірили, що це – правда.

1. Тарас не знав французьку мову. Він пробував її вчити, але не вивчив. У його арсеналі були українська, російська й польська.

2. Усі кажуть, що Шевченко дуже мало прожив – 47 років. Але це була більш ніж середня тривалість життя чоловіків того часу.

3. Точно знайдеться вчитель, який скаже, що Тарасу стоїть найбільше у світі пам'ятників. І що? Неправда, що про Шевченка знають у всьому світі. Шевченка ніхто не знає поза колишнім радянським простором. Те, що Тарасу найбільше пам'ятників у світі означає, що його культ – в основі української ідентичності.

4. Шевченко хворів. Офіційно він помер від водянки. Але в нього був букет хвороб, зокрема проблеми із серцем. Мріяв перед тим оселитися в Україні, мав жінку в статусі нареченої, яка його зрадила. Він помер у Петербурзі.

5. Коли його друзі влаштували перепоховання, це була чи не перша акція солідарності українців у Російській імперії.

6. Григорій Честахівський сказав, що Шевченко колись говорив поховати його в Каневі. Це не так. Але добре, що так сталося. Бо в Києві – багато похованих героїв, а в Каневі – один.

7. Тарас зробив усе, щоби ми героїзували й багато знали про козаків. Наприклад, про гайдамаків ми знаємо не з підручників історії, а з поеми "Гайдамаки".

8. Культ Шевченка виник ще за його життя, почав зміцнюватися після смерті й перепоховання. Тоді 90% етнічного українства були селянами, тому Тарас майже всюди в шапці та кожусі – образ мав бути простим і зрозумілим. Радянській владі це також було зручно. Тому з'явилася формула "поет-революціонер-демократ", яка означала мало не "комуніст".

Натомість, Тарас – міський чоловік. Якщо ви заберете історію народження в кріпацькій сім'ї, то з 15 років він жив у Вільно (тепер Вільнюс, – ред.), а потім – протягом 17 років у Петербурзі. Це людина, вихована в столичній міській культурі, дуже європеїзованому місті. Він був частиною мистецької еліти Петербурга й душею компанії. Якби Тарас Шевченко жив сьогодні, то був би відомим, доволі скандальним блогером і успішним митцем.